

Vypracování stavu bádání

The New Grove Dictionary of Music and Musicians. Ed. Stanley Sadie. (John Tyrrel) Sir George Grove. Od r. 1878.

Die Musik in Geschichte und Gegenwart.
Allgemeine Encyklopädie der Musik. Ed.
Friedrich Blume. Od 1949.

Riemann-Musiklexikon (od 1882),
Brockhaus-Riemann-Musiklexikon, ed. C.
Dahlhaus a H. H. Eggebrecht.

*Československý hudební slovník
osob a institucí (2 sv.).*

Ed. Gracian Černušák, Bohumír Štědroň,
Zdenko Nováček. Praha 1963, 1965.

Pazdírkův hudební slovník.

Ed. Gracian Černušák, Vladimír Helfert,
Bohumír Štědroň. Brno 1929-1941.

Český slovník osob a institucí online.

<http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/>

Thomas Balthasar Janovka: *Clavis ad thesaurum magnae artis musicae (Klíč k pokladu velikého umění hudebního)*. Praha 1701, novodobá edice Praha 2006

Ritornello est certa in aliquo opere musico clausula, quae per instrumenta musica inter cantum aliquem saepe repetitur ac reproducitur.²⁴⁶

S

Scala prima musicae choralis (qua etiam figuralis musicae tyrones a quibusdam torquentur^A) nihil aliud est quam per illas sex voces UT, RE, MI, FA, SOL, LA in cantu ascensus et descensus quoad MI et FA in clavi B fa || h mi suisque octavis cognitionem faciens. Et sicut illa clavis, uti jam vidisti, geminata est, B nempe et h (quarum prior propter vocem Fa inibi molliter cantabilem mollis, posterior vero propter vocem Mi, quae duriter in cantu choralis effertur, dura dicitur), ita scala paulo post videnda duplex, mollis et dura, a certo Quidone Arietino abbate, qui circa annum Christi 1044. secundum Adamum Gumpeltzhaimer, secundum alios vero circa alium vixisse fertur,²⁴⁷ instituta, quam ex primis syllabis hymni sequentis de sancto Joanne desumpsit:

2080	UT queant laxis	REsonare fibris
p. 107	MIRA gestorum	FAMuli tuorum
	SOLve polluti ^B	LABii reatum
		Sancte Joannes.

Ritornello je určitá klauzule v nějakém hudebním díle hraná na hudební nástroje, jež se často opakuje mezi nějakým zpěvem.

S

Scala první chorální hudby (jíž někteří také trápí^{*432} nováčky ve figurální hudbě) není nic jiného než postup nahoru a dolů ve zpěvu po oněch šesti slabikách UT, RE, MI, FA, SOL, LA umožňující poznání, pokud jde o MI a FA na klíči^{*433} B fa h mi i v jejich oktávách. A protože je onen klíč dvojitý, jak jsi již viděl, totiž B a h (z nichž první se kvůli slabice Fa tam zpívané měkce nazývá měkký {*mollis*}, druhý pak tvrdý {*dura*} kvůli slabice Mi, jež se v chorálním zpěvu zpívá tvrdě), tak je i scala dvojitá, měkká a tvrdá, jak o málo později uvidíš. Byla zavedena jistým opatem Guidonem z Arezza,^{*434} jenž žil podle Adama Gumpeltzhaimera^{*435} okolo léta Páně 1044, podle jiných však prý kolem jiného roku. Vzal ji z prvních slabik následujícího hymnu o sv. Janovi:

“UT queant laxis	REsonare fibris
MIRA gestorum	FAMuli tuorum
SOLve polluti	LABii reatum
	Sancte Ioannes.” ^{**436}

Sebastian de Brossard: *Dictionnaire de la musique*. Paříž 1708.

Walter, Johann Gottfried.: *Musicalisches Lexikon oder musicalische Bibliothek*. Výmarn 1732.

Koch, Heinrich Christoph: *Musikalisches Lexikon.*

Frankfurt am Main 1802.

Faksimie-Reprint,
ed. N. Schwindt.
Kassel 2001.

Ritornell, Ritornello. Dieser von dem italienischen Worte ritorno (Wiederkehr oder Zurückkunft) abstammende Ausdruck bezeichnet ursprünglich eine kurze Periode, die bey Singstücken mit Instrumentalbegleitung vor dem Eintritte der Singstimmen von allen begleitenden Stimmen als eine Art von kurzer Einleitung vorgetragen, und sowohl zwischen den Haupttheilen des Stückes, als auch bey dem Schlusse desselben, wiederholt wurde.

Anseht versteht man unter Ritornell diejenige Einleitung einer Arie, eines Chors oder eines Concertes, die vermittelt vollständiger Instrumentalmusik gemacht wird, und in welcher die Hauptgedanken des ganzen Tonstückes in einer eignen Form und Verbindung derselben vorgetragen werden, um die Zuhörer auf den Inhalt des Ganzen aufmerksam zu machen und zu

dem Genuße desselben vorzubereiten. Zwischen den Haupttheilen des Stückes wird alsdenn dieses Ritornell in derjenigen Tonart, in welche die Modulation geleitet worden ist, zum Theil wiederholt, jedoch geschieht dieses gemeinlich in einer andern Wendung und Verbindung der melodischen Theile, woraus es besteht. Diese Wiederholung dienet theils darzu, um dem Sänger oder Concertspieler nach dem Vortrage eines Haupttheils des Stückes Zeit zu einiger Erholung zu lassen, theils auch, um die Haupttheile des Ganzen dadurch an einander zu ketten, und Einheit und Zusammenhang ins Ganze zu bringen. Am Ende des Tonstückes wird gemeinlich der Schlusssatz des ersten Ritornells ohne merkliche Abänderung wiederholt, oft aber auch diesem Schlusssatz noch ein besonderer Anhang beygefügt, durch welchen das Stück völlig zur Ruhe gebracht wird.

Bev Arien und Chören wird oft das Anfangsritornell ausgelassen, und ein solches Tonstück sogleich mit dem Hauptvortrage angefangen. Dieses geschieht alsdenn, wenn in der Poesie der Schluß des Recitatives mit dem Anfange der Arie so genau zusammenhängt, daß man beyde der Natur der Sache zu Folge nicht ohne Unschicklichkeit durch das Ritornell trennen kann.

Ueber die Bearbeitung und Formen der Ritornelle findet man weitläufigern Unterricht in dem dritten Theile meines Versuches einer Anleitung zur Composition, S. 242 und 333.

Gerber, Ernst Ludwig: *Historisch-biographisches Lexikon der Tonkünstler*. Lipsko 1790-92.

Anonym: *Jahrbuch der Tonkunst von Wien und Prag*, 1796.

Dlabač, Johann Gottfried: *Allgemeines historisches Künstler-Lexikon für Böhmen und zum Teil auch für Mähren und Schlesien*. Praha 1815.

Fétis, François-Joseph: *Biographie universelle des musiciens et biographie générale de la musique*. Paříž 1835. Druhé vydání z let 1860-65.

Schilling, Gustav : *Enzyklopädie der Gesammten musikalischen Wissenschaften, oder Universal-Lexicon der Tonkunst*. 7 Bände. Stuttgart 1835–1842

Wurzbach, Konstant von: *Biografisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich, enthaltend die Lebensskizzen der denkwürdigen Personen, welche 1750 bis 1850 im Kaiserstaate und in seinen Kronländern gelebt haben.* Wien 1873.

D'Elvert, Christian Friedrich: *Geschichte der Musik in Mähren und Österr.-Schlesien mit Rücksicht auf die allgemeine, böhmische und österreichische Musik-Geschichte.* Brünn 1873.

Eitner, Robert: *Biographisch-Bibliographisches
Quellen-Leikon der Musiker und
Musikgelehrten.*
Leipzig 1900-1904.

RISM - *Répertoire international des sources
musicales*
<http://opac.rism.info/>

RILM - *Répertoire International de Littérature musicale* (EBSCO Music Databases, přístup ze stránek ÚHV)

- obsáhlá databáze muzikologické literatury.

V současnosti (09/2010) zahrnuje více než 500.000 záznamů v 215 jazycích ze 151 zemí.

Databáze pokrývá všechny typy dokumentů o hudbě ve všech druzích médií, jako jsou knižní monografie, notové edice (i faksimilová vydání), sborníky z konferencí, sborníky jednotlivých badatelských pracovišť, ročenky, zprávy společností, články v časopisech a periodikách, recenze a rovněž internetové zdroje, na hudebním výzkumu založené zvukové nahrávky a filmy, disertace a další materiály.

Mezinárodní centrála RILM sídlí v New Yorku, národní redakce jsou v 60 zemích. Za ČR zajišťuje pracoviště AV ČR.

RILM:

Jednak vychází tištěná publikace s roční periodicitou, jednak RILM poskytován externím databázovým zprostředkovatelům v elektronické podobě; na ÚHV FF MU je to EBSCO – EBSCOhost, pravé menu stránek ústavu (<http://www.phil.muni.cz/music/>). Aktualizace databáze má měsíční periodicitu.

RILM podchycuje nejen informace z oblasti muzikologie, ale též z jiných disciplín, jako jsou filosofie, estetika, pedagogika, teatrologie, psychologie, antropologie, sociologie, architektura, akustika, lingvistika, sémiotika a další. Zdroj: <http://www.imus.cz/index.php/cs/narodni-redakce-rilm>.

RIdIM - Répertoire international d'iconographie musicale

RIPM - Retrospective Index to Music Periodicals
<http://www.ripm.org/>

Riegerův slovník naučný, 12.sv. Praha 1860-90.

Ottův slovník naučný. 28.sv. Praha 1888-1909.

Hesla: O. Hostinský, Z. Nejedlý, O. Zich.

Masarykův slovník naučný. Lidová encyklopedie všeobecných vědomostí. 7.sv. Praha 1925-1933.

Hesla: J. Hutter, D. Orel, L. Vycpálek.

Slovník české hudební kultury. Ed. Jiří Fukač,
Jiří Vysloužil, Petr Macek. Praha 1997.

Popularizační, nepříliš vhodné:

Vysloužil, Jiří: *Hudební slovník pro každého*. Vizovice 1999.

Smolka, Jaroslav: *Malá encyklopedie hudby*. Praha 1983.

Ad.

Hudební časopisy odborné:
Hudební věda (každoroční soupisy české
muzikologické produkce za uplynulý rok)

Opus musicum

Harmonie – částečně popularizační

Zahraniční časopisy: JSTOR, dostupné z FF
na <http://www.jstor.org/>

Knihopis českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce XVIII. století. Ed. Z. Tobolka, F. Horák 1925-67

Dnes:

www.knihopis.org

Internetové zdroje: dobře ověřovat (včetně Wikipedie!!!), používat kritické čtení